

ЗМІСТ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті проаналізовано зміст методичної підготовки майбутніх учителів технологій. До компонентів якого автор відносить питання: основних проблем методики викладання технологій; мети й змісту навчального предмета; виховання учнів на уроках технологій; принципів, форм, методів, засобів і систем навчання технологіям та формування техніко-технологічних знань і умінь; проектування цілісного педагогічного процесу; позакласної роботи і професіограми вчителя технологій. Автор виділяє позитивні сторони і недоліки цього поділу. На основі проведеного дослідження автор доводить, що оптимальною послідовністю засвоєння змісту методичної підготовки студентів технологічного факультету є такі періоди: пропедевтичний, фундаменталізацій, практичний, навчально-науковий, адаптаційний; діагностичний.

Ключові слова: *вчитель технологій, методична підготовка вчителів технологій, зміст методичної підготовки вчителів технологій, компоненти методичної підготовки вчителів технологій, етапи методичної підготовки вчителів технологій.*

Постановка проблеми. Досвід роботи педагогів, вчених у галузі технологічної й професійної освіти доводить, що предметна галузь "Технологія" розширяє коло фундаментальних і прикладних знань з різних напрямів техніки і сфери обслуговування. У зв'язку із цим відбулося розмивання меж вивчення фундаментальних і прикладних понять, необхідних для повноцінної підготовки майбутнього вчителя технологій. Тому назріла необхідність перегляду і модернізації змісту базової професійної підготовки студентів факультетів підготовки вчителів технологій на новому якісному й структурному рівні.

Проблеми вивчення змісту методичної підготовки майбутніх учителів технологій вивчали такі вчені, як С. Батишев, В. Дідух, О. Коберник, В. Курок, В. Ледньов, Л. Патрушева, В. Сидоренко, Н. Слюсаренко, О. Торубара, Д. Тхоржевський, Ю. Хотунцев, В. Юрженко та інші.

Детальний аналіз змісту методичної підготовки дозволяє визначити перспективні напрями його формування для учителів технологій.

Метою статті є аналіз змісту компонентів методичної підготовки майбутніх учителів технологій.

Виклад основного матеріалу. Методика – галузь педагогічної науки, що покликана забезпечити інтеграцію суміжних наукових знань за умови аналізу та обґрунтування ефективних шляхів навчання на кожному його етапі, у кожній конкретній ситуації. Педагогіка й методика співвідносяться як родові й видові поняття. Перша визначає загальні закономірності навчання й виховання, а друга інтерпретує їх відповідно до свого навчального предмета [11, с. 50]. Головна особливість методики полягає в дидактичній обробці конкретного матеріалу, що обирається як предмет вивчення в школі [4, с. 36-39].

На сучасному етапі для вдосконалення змісту методичної підготовки, що полягає в уточненні структури методики навчання технологій, необхідно розглянути взаємозв'язки дидактики з методикою.

"Різниця між предметом досліджень загальної дидактики і методиками навчання полягає в тому, що дидактика досліджує процес навчання незалежно від предметів і рівня, на якому ведеться їхнє вивчення, у той час як методика робить це винятково в обсязі одного предмету" [6, с. 21]. Дидактика як загальна теорія процесу навчання узагальнює специфічні закономірності навчання всіх навчальних предметів. У свою чергу, методика, виявляючи загальні закономірності емпіричного і наукового досвіду, впливає на дидактику.

Для визначення поняття "зміст методичної підготовки вчителя технологій" ми опиралися на розробки Полонського В. [9] і визначили його як систему спеціально відібраних знань, способів діяльності, що втілюються в результаті їхнього засвоєння в уміння й навички, досвід творчої діяльності, цінностей і відносин, у сукупності різнобічних рис і спрямованості особистості.

Загальновідомо, що методика ґрунтується на положеннях дидактики. Останній належить координуюча роль стосовно методик викладання, хоча предметні методики є відносно самостійними навчальними дисциплінами і основу структури методики становить структура дидактики.

Вчена у галузі технологічної освіти Л. Патрушева у своїй дисертаційній роботі [8] достатньо детально проаналізувала методичну підготовку майбутнього вчителя технологій засобами навчального курсу "Методика навчання технологій". Вона розробила і перевірила зміст дисципліни, запропонувала особливості формування методичних знань і вмінь студентів у процесі проведення лекцій, практичних і семінарських занять, під час проходження педагогічної практики, методику виконання творчих робіт студентами в процесі методичної підготовки.

Окрім цього, Л. Патрушева провела детальний аналіз підручників і навчальних програм з курсу "Методика трудового навчання", на основі чого було виділено 14 загальнометодичних компонентів [8, с. 20]: 1. Історія розвитку основних проблем методики. 2. Мети й зміст навчального предмета. 3. Виховання учнів у процесі викладання. 4. Принципи навчання. 5. Системи трудового навчання. 6. Форми навчання. 7. Методи навчання. 8. Засоби навчання. 10. Формування і засвоєння понять і термінів. 11. Формування й розвиток умінь. 12. Проектування цілісного педагогічного процесу. 13. Позакласна робота. Система додаткової освіти. 14. Професіограма вчителя.

Зауважимо, що ці компоненти є поєднанням загальнометодичних і частково методичних питань. В умовах, коли в навчальних планах і програмах курси загальної і часткової методики викладання шкільного предмету "Технологія" ("Трудове навчання") не розділяються, то для підручників буде доцільним зміст тем будувати за дедуктивним принципом – коротко відновити дидактичні основи теми, розкрити їх особливості в загальній методиці, а потім більш детально розглянути практичне спрямування предметної методики.

Дослідниця вважає за доцільне під час розробки структури методики навчання технології замінити такі компоненти, як "Роль предмета в освіті" і "Зміст шкільного курсу" на "Цілі, завдання і зміст освітньої галузі "Технологія", а перші два розглядати як складові останнього. Компоненти "Методи викладання", "Система форм викладання", "Матеріальна база викладання" необхідно сформулювати згідно зі структурними компонентами дидактичної системи: "Методи навчання", "Форми навчання", "Засоби навчання" [8, с. 33-34].

Далі розглянемо ідеї Л. Патрушевої щодо запропонованих нею змін у змісті основного курсу практично-діяльничого етапу методичної підготовки майбутніх вчителів технологій з урахуванням власного бачення необхідності внесення змін у зміст навчальних програм і навчального курсу. Окремо зауважимо, що дослідниця аналізувала підручники і програми останньої третини минулого сторіччя. Ми виходимо з необхідності сучасних завдань реформування методичної підготовки майбутнього вчителя технологій.

Виходячи з того, що компонент "Особистість учителя" відображає риси особистості, а у методичній підготовці більш важливим є структура і зміст діяльності вчителів та його професійна компетентність, то компонент пропонуємо назвати "Професіограма вчителя технології" і визначити в ньому так складові, як "структура і зміст діяльності вчителя", "професійна компетентність", "якості особистості вчителя" [8, с. 34].

З урахуванням практичної спрямованості предмета "Технологія" у структуру загальнометодичних питань вчена-педагог пропонує ввести "Принципи навчання", "Системи трудового навчання", "Формування і розвиток умінь" та їхні складові [8, с. 34]. З цим ми частково не погоджуємось, тому що вважаємо за доцільне виділити питання принципів навчання і принципів побудови змісту шкільного предмету. Враховуючи особливості шкільного предмету, необхідно виділити особливості формування інтелектуальних і практичних (трудових) вмінь і навичок, які мають для методики певну різницю. У наш час швидкими темпами змінюється інтелектуальний зміст людської праці. Інтелектуальні вміння в технології "спрямовані на пошук оптимальних засобів перетворення речовини, енергії та інформації в потрібний для людини продукт, де використовуються технологічні, технічні, економічні та інші знання" [3, с. 6]. Отже, інтелектуальні вміння сприяють формуванню і розвитку технологічного мислення. Тому, що однією з важливих складових "технологічної освіти учнів є розвиток у них технологічного мислення" [2, с. 17].

Ми погоджуємось з твердженням Л. Патрушевої, що система додаткової освіти відіграє значну роль у розвитку дитини, а це вимагає введення у зміст компоненту "Позакласна робота. Система додаткової освіти".

У компонент "Методика навчання як наука" вченою введені "предмет і завдання методики навчання технології", "методи перетворювальної діяльності в технології", "наукові методи і логіка дослідження", "науково-дослідна робота студентів". У підручниках і програмах з методикою викладання трудового навчання (технології) завжди розглядалися питання про предмет і завдання методики навчання технологій, наукові методи дослідження [8, с. 35]. Ми вважаємо, що для майбутнього вчителя технологій буде доцільним вивчення питань історії розвитку предмету, основних ідей вчених і педагогів, які займалися питаннями трудової і професійної підготовки молоді.

Різні види виховання сприяють формуванню якостей особистості учнів, які проявляються в культурі трудової діяльності. Отже, до виховання й розвитку учнів на уроках технології необхідно підходити з урахуванням основ формування елементів культури трудової діяльності [7]. Виховання учнів у процесі технології "містить у собі весь комплекс духовно-моральних, особистісних якостей, а також знань, умінь і навичок, необхідних у різних видах трудової діяльності ... Поняття "культура трудової діяльності" відбиває рівень сформованих інтелектуальних і практичних знань, умінь і навичок людини, що дозволяють оптимізувати процес діяльності в різних видах праці" [5, с. 2].

На основі врахування ідей індивідуального і диференційованого підходу до навчання [1, с. 6] в "Методи навчання" Л. Патрушева вводить елемент "індивідуальний і диференційований підходи до учнів при засвоєнні змісту", який розглядає з позицій методів і методичних прийомів, спрямованих на засвоєння змісту учнями [8, с. 37].

Компонент "Педагогічна технологія. Майстерність учителя" необхідний для ознайомлення майбутніх учителів з особливостями реалізації інноваційних педагогічних технологій у навчанні.

Компонент "Зміст шкільного курсу "Технологія" представлений такими змістовими лініями: технологія обробки конструкційних матеріалів і елементи машинознавства; електрорадіотехнологія; інформаційні технології; графіка; культура будинку, технології обробки тканини і харчових продуктів; будівельні ремонтно-оздоблювальні роботи; художня обробка матеріалів, технічна творчість, основи художнього конструювання; галузі суспільного виробництва й професійне самовизначення; виробництво й навколишнє середовище; елементи домашньої економіки й основи підприємництва [10]. Означений компонент для уроків технологій є певним чином необмеженим. Введення нових профілів навчання та елективних курсів не тільки доповнять зміст, а внесуть певні новації у методику викладання.

Навчання студентів методиці викладання перерахованих вище змістових ліній становить спеціальні питання методики. У процесі науково-методичного аналізу розділів і тем шкільного курсу виявляється значення теми в технологічній підготовці школярів, відбираються оптимальні форми,

методи, прийоми й засоби навчання для засвоєння учнями конкретних технологічних понять й умінь із урахуванням індивідуальних особливостей [8, с. 39].

Головними причинами виділення часткових питань методики навчання технології вважають [8, с. 39]:

- а) розмаїття видів діяльності залежно від змісту праці;
- б) характер перетворювальної діяльності (речовини, енергії й інформації в потрібний для людини продукт);
- в) фактори, що впливають на вибір методів навчання.

Під час вибору методів навчання вчителю необхідно враховувати такі фактори: ціль, зміст уроку, підготовку учнів, вікові та індивідуальні особливості учнів, наявність засобів навчання, власний професіоналізм. Одночасно вчитель повинен вирішити, який навчальний матеріал буде поданий у готовому виді, а який вивчений школярами самостійно, у яких питаннях будуть використані типові самостійні роботи, а в яких – проблемні або творчі, чи відповідають відібрані методи віковим особливостям учнів [8, с. 40].

Отже, у розділі спеціальних питань вивчаються методики викладання змістових ліній (розділів) шкільного курсу технології, які можуть бути загальними й різними для окремих спеціалізацій. Відповідно до програми "Технологія" уроки можуть "проводити як мінімум два вчителі: один – за технологією обробки конструкційних матеріалів, електро- і радіотехнології, технічній творчості, будівельним ремонтно-оздоблювальним роботам, інший – з культури будинку, технології обробки тканини і харчових продуктів, технології для початкових класів. Два вчителі можуть вести заняття з графіки, інформаційних технологій, елементів домашньої економіки і основ підприємництва, з розділу "Виробництво і навколишнє середовище", основ художнього конструювання і професійного самовизначення" [10, с. 8].

У методичній підготовці майбутнього вчителя-фахівця у галузі технологічної освіти ми виділяємо такі періоди (етапи):

- пропедевтичний – заняття у навчальних майстернях, машинознавчі дисципліни, ЗТД;
- фундаменталізації – вивчення циклу психолого-педагогічних дисциплін;
- практичний – вивчення предметів загальної і часткової методики;
- навчально-науковий – підготовка і написання курсових і випускних робіт, удосконалення вмінь і навичок проведення та аналізу педагогічного (методичного) експерименту;
- адаптаційний (навчальна і стажерська практики у навчальних закладах);
- діагностичний (захист випускних кваліфікаційних робіт у державних екзаменаційних комісіях (ДЕК)).

На рисунку представлена узагальнена діаграма етапів (періодів) методичної підготовки майбутніх вчителів технологій у педагогічних ВНЗ, де в рядках вказані шість етапів методичної підготовки студентів під час навчання, а в стовпчиках – навчальні семестри. Сірим кольором замальовані основні етапи методичної підготовки за семестрами навчання. Періоди та етапи методичної підготовки мають ознаки послідовності, переходу від простого до складного, логічного переходу.

Потрібно відзначити, що періоди були виділені за найбільш характерними навчальними курсами у навчальних семестрах і за логічною послідовністю, тому на діаграмі зображено найбільш суттєві значення етапів у певний період навчання.

№	Назва етапу	Навчальні семестри									
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
1	Пропедевтичний										
2	Фундаменталізації										
3	Практично-орієнтований										
4	Навчально-науковий										
5	Адаптаційний										
6	Діагностичний										

Рис. Узагальнена діаграма етапів (періодів) засвоєння змісту методичної підготовки майбутніх вчителів технологій у педагогічних ВНЗ

Наприклад, в курсі "Основи наукових досліджень" студенти удосконалюють свою компетентність з проведення педагогічного дослідження, яке вони започаткували в курсах "Загальна психологія", "Дидактика" ("Теорія педагогіки"), і в той час вони розвивають вміння робити висновки з проведеного педагогічного або методичного експерименту. Головною метою названого курсу є підготовка студентів до написання навчально-наукової та випускної кваліфікаційної роботи. Тому ми приймаємо в навчально-науковому етапі методичної підготовки за основні періоди – написання курсових і випускних робіт та опанування курсом "Основи наукових досліджень".

До періоду пропедевтичного ми віднесли заняття студентів у навчальних майстернях, тому що на цьому етапі вони ще не можуть відповідно до свого рівня психолого-педагогічної підготовки аналізувати організацію і методику проведення занять викладача. Але одним із головних завдань педагога, окрім розвитку технічних і технологічних знань, вмінь і навичок студентів, стає ознайомлення їх зі структурою майбутніх занять у шкільних майстернях.

Основні методичні знання і практичні вміння формуються засобами курсу "Методика навчання технологій" ("Теорія і методика технологічної освіти"), тому він є основним на практично-орієнтованому етапі методичної підготовки майбутнього вчителя технологій (трудового навчання). Тому є доцільним провести аналіз цього основного навчального курсу методичної підготовки майбутніх вчителів технологій.

Висновок. Зміст методичної підготовки ґрунтується на дидактиці та включає 14 компонентів загальної і часткової методики технологічної освіти.

У засвоєнні змісту методичної підготовки майбутнього учителя технологій виділяємо такі періоди: пропедевтичний (практикум у навчальних майстернях, машинознавці дисципліни, загальнотехнічні дисципліни); фундаменталізація (цикл психолого-педагогічних дисциплін); практично-діяльнісний – вивчення предметів загальної і часткової методики; навчально-науковий (підготовка і написання курсових і випускних робіт); адаптаційний (навчальна і стажерська практики у навчальних закладах); діагностичний (державний кваліфікаційний іспит і захист випускних кваліфікаційних робіт на Державній екзаменаційній комісії).

Використані джерела

1. Власов И.В. Методические основы технологической подготовки учащихся 5–7 классов на основе выбора и выполнения дифференцированных по сложности объектов практической деятельности: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02 – "Теория и методика обучения общетехническим дисциплинам и трудовому обучению" / И.В. Власов; Моск. гос. пед. ун-т. – М., 1999. – 16 с.
2. Дидактика технологического образования: книга для учителя. / под ред. П.Р. Атутова [и др.]. – М.: ИОСО РАО, 1997. – Ч. 1 – 230 с.
3. Елисеєва Е.В. О формировании технологического мышления учащихся с использованием метода системного анализа / Е.В. Елисеєва, Т.И. Татаринцева // Проблемы формирования технологической культуры и социально-трудовая адаптация школьников: тез. докл. V междунар. конф. – Ч. 1. – М.: Изд. МИПКРО, 1999. – С. 6–7.
4. Зверев И.Д. Соотношение частных методик и дидактики / И.Д. Зверев // Вопросы психологии. – 1981. – № 1. – С. 36–39.
5. Котряхов Н.В. Современные подходы к проблемам трудового воспитания / Н.В. Котряхов // Школа и производство. – 1999. – № 2. – С. 2–3.
6. Куписевич Ч. Основы общей дидактики: [монографія] / Ч. Куписевич; пер. с польск. О.В. Долженко. – М.: Высш. шк., 1986. – 368 с.
7. Матушкин С.Е. Культура труда в школьных мастерских / С.Е. Матушкин; под ред. Н.И. Алпатов. – Челябинск: Челяб. кн. изд., 1961. – 108 с.
8. Патрушева Л.К. Методическая подготовка учителя технологии в условиях педвуза с учетом выделения различных специализаций: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Л.К. Патрушева; Вятский гос. пед. ун-т. – Киров, 1999. – 191 с.
9. Полонский В.М. Понятийно-терминологический словарь по народному образованию и педагогике / В.М. Полонский. – М.: ИТОиПРАО, 2001. – 128 с.
10. Программы средних общеобразовательных учреждений. Трудовое обучение. Технология. 1–4, 5–11 классы / под ред. Ю.Л. Хотунцева, В.Д. Симоненко. – М.: Просвещение, 1996. – 242 с.
11. Успенский М.Б. Взаимодействие педагогики и методики / М.Б. Успенский // Педагогика. – 1994. – № 3. – С. 48–51.

Kovbasa T.

CONTENTS OF METHODOLOGICAL TRAINING OF TECHNOLOGIES TEACHERS

The contents of methodical training of technologies teachers are analyzed in the paper. The term "content of methodical training of technologies teacher" is defined as a system of specially selected knowledge and ways of activity what are implemented the result of their ability and skills and experience of creativity, values and relationships, together diverse features and orientation of the individual. The author carries to their components such questions: a development of the main problems of methodical training of technologies teacher; the purpose and content of school subject; education students in technologies lessons; principles, forms, methods, tools and systems of technologies training and formation of technical and technological knowledge and skills of students; projecting holistic pedagogical process; outclass work and profессиogram of technologies teacher. These components are a combination of general methodical and partly methodical questions. Consideration content of themes is build on deductive principle: foundations didactic themes restore reduced, their features reveal a general method, and the practical orientation of the subject to consider in more detail the methodics. It was highlighted advantages and disadvantages of such a separation. On the basis of the research the author argues such periods are optimal sequence for the assimilation of methodical preparation of students of technologies department: propedeutics – lessons into educational workshops, discipline knowing machines, general technical disciplines; fundamentalization – the study of cycle psycho-pedagogical disciplines; practice – the study of subjects of general methodical and partly methodical; learning and research – preparing and writing term paper and final work, improving skills and carrying out methodical (pedagogical) analysis of the experiment; adaptation – internal and educational practices in schools; diagnostics – protection of final qualifying works in the State Examination Commission.

Key words: technologies teacher, methodical training of technologies teachers, contents of methodical training of technologies teachers, components of methodical training of technologies teachers, stages of methodical training of technologies teachers.

Стаття надійшла до редакції 01.10.2015